
KONTRABANDINIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA IR PRAKTINIAI ŠIŲ NUSIKALTIMŲ ATSKLEIDIMO ASPEKTAI LIETUVOJE

Jurgita Baltrūnienė¹

*¹Šakių rajono apylinkės prokuratūra
Bažnyčios g. 6, LT-71120, Šakiai, Lietuva
Telefonas 8-345 51061
El.paštas : baltruniene.jurgita@gmail.com*

Gintautas Šarauskas²

*²Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos
Pagėgių rinktinė, Klaipėdos g.6, , LT-99290, Pagėgiai*

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos požymių nustatymo galimybės. Išskiriant pagrindinius kontrabandos kriminalistinės charakteristikos bruožus pastebima ikiteisminio tyrimo pareigūnų (tyrėjų) ir prokurorų sugebėjimo konkrečioje situacijoje įžvelgti pagrindinius požymius, rodančius kontrabandinės veikos buvimą, įtaka sėkmingam šių veikų atskleidimui ir tyrimo metodikos panaudojimui. Straipsnyje akcentuojama ypač didelė operatyvinės paieškos, ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro kolegiskumo svarbą atskleidžiant kontrabandines nusikalstamas veikas. Nagrinėjant kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos požymių nustatymo galimybes, straipsnyje išskiriami pagrindiniai kriterijai, nuo kurių priklauso atitinkamo, kontrabandinių veikų atskleidimo, būdo pasirinkimas. Pažymėtina, kad šiuos kriterijus apibūdinančių bruožų visuma lemia koks bus pasirinktas kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos buvimo faktą patvirtinančių požymių nustatymo būdas.

Pagrindinės sąvokos: kontrabandinės veikos, kriminalistinė charakteristika, bendradarbiavimas, kontrabandos objektas, kontrabandos gabenimo būdai.

ĮVADAS

Lietuvai tapus ES nare kontrabanda, kaip socialinis reiškinytis neišnyko, o jos mastai nuo sienų liberalizavimo pradžios iki 2010 m. pastebimai išaugo (žr. 1 lentelę). Valstybės viduje itin suaktyvėjo su kontrabanda susijusi veikla – neteisėtas disponavimas nelegaliai importuotomis prekėmis, apmokestinamomis valstybėje nustatytais privalomais mokesčiais.¹

¹ Duomenys paimti iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros apžvalgos per 2010 metus dėl kontrabandos, neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis, neteisėto prekių neišvežimo ir muitinės apgaulės baudžiamosiose bylose apžvalga, 2011 m. sausio 18 d., patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Valstybinio kaltinimo skyriaus vyriausiojo prokuroro R.Petrausko.

1 lentelė. Užregistruota kontrabandos atvejų, pagal kuriuos pradėti ikiteisminiai tyrimai

Metai	2001	2002	2003	2004 ²	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Užregistruota kontrabandos atvejų, pagal kuriuos pradėti ikiteisminiai tyrimai	104	204	72	105	94	79	122	101	142	181

Kontrabanda, kaip socialinis reiškiny ir teisinė kategorija, Lietuvoje žinomas nuo seniausių laikų. Susikūrus valstybei ir atsiradus valstybės sienoms, pradėjus rinkti išdo ir protekcionistinius mokesčius bei riboti tam tikrų prekių ir kitų daiktų gabenimą, atsiranda ir kontrabandos kontrolės bei prevencijos problema.

Kontrabanda (lot. contra – prieš, bando – vyriausybės įsakas), dažniausiai įvardijama kaip neteisėtas prekių (ar kitų daiktų) gabenimas per valstybės sieną. Remiantis statistikos duomenimis galime teigti, kad kasmet Lietuvoje išaiškinama nemažai kontrabandinio pobūdžio nusikalstamų veikų, tačiau šis skaičius nuolat didėja ir tai jokiū būdu nerodo realių kontrabandos pobūdžio nusikalstamų veikų paplitimo mūsų valstybėje tendencijų. Autorės nuomone, palyginti nedaug kontrabandos atvejų atskleidžiama todėl, kad kontrabandinėse veikose dalyvaujantys subjektai dažniausiai slepia šias veikas ir nėra linkę bendradarbiauti su teisėsaugos institucijų pareigūnais tiek jas atskleidžiant, tiek ir tiriant. Dėl to didžiausia kontrabandos veikos atskleidimo našta tenka teisėsaugos institucijų pareigūnams. Jų vykdomų veikų tyrimo sėkmė pirmiausia priklauso nuo pagrindinių požymių, rodančių kontrabandos atvejį, nustatymo. Šiuos požymius atspindi kriminalistinė kontrabandos nusikaltimų charakteristika, laikoma struktūriniu kiekvienos nusikalstamos veikos rūšies, taigi – ir kontrabandinų veikų, tyrimo metodikos elementu ir šios nuostatos nuosekliai laikomasi rengiant metodines rekomendacijas.

Atsižvelgdami į tai, autorė siekia įvertinti praktines kontrabandos nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos požymių pritaikymo, atskleidžiant šiuos nusikaltimus, galimybes.

KONTRABANDINIŲ VEIKŲ KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA

Analizuojant kontrabandinų veikų kriminalistinę charakteristiką svarbu nustatyti priežastis, dėl ko daromi šie nusikaltimai. Tai:

²² 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įstojo į Europos Sąjungą.

1. Rinkos pusiausvyros nebuvimas. Tokia situacija tradiciškai susiklosto planinio reguliavimo ekonomikos šalyse, kai prekės gamintojai ir pardavėjai negali patenkinti prekių paklausos, nes nustatoma prekės kaina būna per žema ir neatitinka rinkos pusiausvyros kainos.
2. Kainų kitimas. Paprastai kainos kyla netolygiai, o jų kitimą, be objektyvių priežasčių, skatina ir subjektyvios priežastys, pvz., žmonių lūkesčiai ir t.t. Atsižvelgiant į tai, kad kainos skirtingose šalyse didėja nevienodu tempu, atsiranda rinka realizuoti kontrabandos prekes.
3. Darbo rinkos nesuderinamumas. Kaip ir daugelis kitų ekonominių nusikaltimų, taip ir kontrabandos bylų praktika rodo, kad motyvacija yra savanaudiškumas - siekis gauti turtinę naudą sau ar kitiems asmenims. Kartais kontrabandos nusikaltimai daromi dėl skurdo, nes žmonės neturi minimalių gyvenimo sąlygų.
4. Neoperatyvi muitinio tranzito procedūrų kontrolė. Kai kurie pasienio policijos pareigūnai aplaidžiai atlieka pareigas, o dažnai net nusikalsta.
5. Nepakankama prekybos įmonių, kitų ūkio subjektų, finansinė veiklos kontrolė. Tai sudaro sąlygas realizuoti kontrabandines prekes vidaus rinkoje, neišvežti eksportui skirtų prekių. Prekės, suklastojus dokumentus, neišvežamos iš šalies, bet pirkimo pridėtinės vertės mokestis iš valstybės biudžeto atsiimamas.
6. Nepakankamas visuomenės pilietiškumo ugdymas ir švietimas. Vyresnių klasių mokiniai užsiima kontrabanda, aktyviai dalyvauja nusikalstamuose kontrabandininkų susivienijimuose, grupuotėse.

Nesigilinant į bendruosius kriminalistinės charakteristikos sampratos, jos struktūros formavimo klausimus, kurie jau ne kartą nagrinėti tiek Lietuvos³, tiek ir užsienio mokslininkų, pagrįstai manome, kad kriminalistinės kontrabandos funkcinė paskirtis – remiantis kriminalistinės charakteristikos elementų visuma, atskleisti kontrabandinės veikos padarymo mechanizmą. Todėl pilnas (kontrabandos kriminalistinės charakteristikos) suvokimas turėtų padėti veiksmingai ir rezultatyviai tirti tokio pobūdžio nusikaltimus. Išsami kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos analizė – sudėtingas ir platus klausimas, todėl šiuo straipsniu, prieš išskirdami pagrindinius kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos bruožus, atkreipsime dėmesį tik į svarbiausius kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sampratos ypatumus. Atkreipiame dėmesį, kad į kriminalistinę kontrabandinių

³ Plačiau žr.: Kuklianskis S., Matulienė S. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata // Jurisprudencija. 2002. Nr. 29 (21).

veikų charakteristiką negali būti įtrauktos šioms nusikalstamoms veikoms nebūdingos savybės, padedančios nustatyti nusikaltimo sudėtį.

Kiekviena nusikaltimų rūšis turi savitus kriminalistinės charakteristikos ypatumus. E.Kurapka ir H.Malevski teigia⁴, jog „Kiekvienos nusikaltimų rūšies tyrimo metodikos pagrindinis elementas yra kriminalistinė nusikaltimų charakteristika. Tik gerai išmanydami jos elementus, galime efektyviai, operatyviai ir tiksliai tirti konkretų nusikaltimą, nes priešingu atveju, ši veikla yra ne planingas, mokslinėmis rekomendacijomis pagrįstas tyrimas, bet chaotiškas tarpusavyje nesusijusių veiksmų konglomeratas, skirtas siekti labai miglotai suprantamo tikslo“.

Atsižvelgiant į kriminalistikos mokslo teorijoje suformuluotus kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos bruožų išskyrimo reikalavimus, bei praktikoje sutinkamus kontrabandos nusikaltimų atvejus, būtina atsakyti į šiuos klausimus:

1. Kas padarė kontrabandinę veiką?
2. Kaip buvo padaryta kontrabandinė veika, tai yra, koks nusikaltimo padarymo būdas, priemonės, įrankiai ir kt.?
3. Kodėl buvo padaryta kontrabandinė veika, tai yra, koks nusikaltimo tikslas ir kokie nusikaltimo padarymo motyvai?

Kaip ir kiekviena asmenybė turi įtakos visuomenei, taip ir nusikaltėlio asmenybė palieka antspaudą visuomenei savo gyvenimo būdu, elgesiu. Pagal profesorių J.Bluvšteiną, nusikaltėlio asmenybė yra nepakankamai socializuota asmenybė, kuri vadovaujasi kitokiomis normomis, negu visuomenės pripažintos ir ginamos.⁵

Siekiant visapusiškai atskleisti kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinę charakteristiką, buvo išanalizuota 100 baudžiamųjų bylų.

Tyrimai parodė, kad 100% kontrabandinio pobūdžio veikų įvykdo vyrai. Tai nenuostabu, kadangi ši nusikalstama veika yra gana specifinė, reikalaujanti nemažai žinių apie transporto priemones, technines priemones, kurios naudojamos darant šiuos nusikaltimus, kas, mūsų nuomose, yra labiau artima vyriškos lyties asmenims. Pasitaiko atvejų, kada ir moterys prisideda prie nusikaltimo vykdymo, būna padėjėjomis, bendrininkėmis ir pan. Kontrabandinio pobūdžio nusikalstamose veikose daugėja vaikų ir paauglių. Vis jaunesni vaikai tampa nusikaltėliais, o jų vykdomos piktadarystės – kasmet vis įmantresnės. Viena

⁴ Kurapka V.E., Malevski H. Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai // Jurisprudencija. 2003. Nr.43(35). p. 81.

⁵ Bluvšteinas J. Kriminologija. Vilnius, 1994, p. 83

svarbiausių priežasčių, kodėl į nusikalstamą veiką įtraukiami vis jaunesni asmenys – nebaudžiamumas. Vaikų arba dar negalima bausti, arba bausmės atidedamos. Teismas nusprendžia, kad toks vaikas privalo nuo vakaro iki ryto būti namuose, neretai uždraudžiama bendrauti su nusikalsti linkusiais draugais ar kitaip apribojamas jų gyvenimas. Tačiau tik itin retais atvejais nesilaikantieji šių apribojimų susilaukia griežtesnių sankcijų.

Svarbiausia yra tai, kad mažėja nusikaltimą padariusio ar dalyvaujančio nusikalstamoje veikoje nepilnamečio (vaiko) savigarba, savivertė. Tam, kad tą savivertę susigrąžintų, vaikas linkęs taikytis ir įgyti didesnę statusą referentinėje grupėje, t.y. linkęs siekti „karjeros“ nusikalstamoje grupuotėje, to jis siekia vis labiau ir sunkiau nusikalsdamas. Nors ir labai retai, bet pasitaiko, kad vaikai, tapę nusikaltėliais, papildoma kalinčiųjų gretas. O iš kalėjimų grįžta perėję dar didesnius „mokslus“, o tada jiems dar sunkiau grįžti į normalią visuomenę.

Kaip atspinti kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos, į tokias nusikalstamas gruputes dažniau įtraukiami neturtingi arba mažas pajamas gaunantys asmenys. Dalyvavimas nusikalstamoje veikloje nepilnamečiams užtikrina vienkartinę naudą, tačiau užkerta kelią įsilieti į sąžiningai gyvenančios visuomenės gretas, o tai sąlygoja nuolatinio pajamų šaltinio praradimą.⁶

Apibendrinant kontrabandinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamąsias bylas, akivaizdžiai pastebėta, ir manytina, kad į tai reikėtų atkreipti didesnę dėmesį - tai būtinybė nustatyti griežtesnius reikalavimus asmenų buvimui pasienio zonoje, leidimų būti pasienio zonoje išdavimo tvarkai. Atsižvelgiant į tai, kad kontrabandinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymui pasitelkiami nepilnamečiai, spręsti klausimą dėl jų laisvo judėjimo pasienio zonoje po 22.00 val. apribojimo. Svarstyti galimybę, nepilnamečių atžvilgiu dėl nusikalstamumo užkardymo, šiam tikslui pasitelkiant Vaiko teisių apsaugos tarnybą ir įpareigojant teisėsaugos institucijas kompleksiskai spręsti pasienio ruožo nepilnamečių nusikalstamumo problemą, koordinuojant bendrus tarpinstitucinius veiksmus.

Išanalizavus teismui perduodamų ikiteisminio tyrimo medžiagų duomenis⁷, išskyrčiau šiuos pagrindinius kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos bruožus Lietuvoje.

Stambia kontrabanda užsiima tik gerai organizuoti nusikalstami susivienijimai. Paprastai tokie susivienijimai turi ryšį su Lietuvos ir kaimyninių valstybių muitinės bei kitų institucijų pareigūnais, atlieka žvalgybinę veiklą ir pan. Tai tarptautinė kontrabanda – viena iš

⁶ http://www.pasienis.lt/lit/Nusikalstamumo_zala_zmogui_ir_visuomenei/302

⁷ Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros prokurorų veiklos praktikos per 2010 m., teisme išnagrinėtų kontrabandos, neteisėto prekių neišvežimo ir muitinės apgaulės baudžiamosiose bylose apžvalga.

organizuotų nusikalstamų grupių veiklos rūšių. Investavimas į atitinkamų kontaktų užmezgimą su teisėsaugos institucijų pareigūnais iki minimumo sumažina jų pačių bei kontrabandinio krovinio sulaikymo riziką.

Dalis kontrabandinių krovinių (prekių) įvežama išvengiant muitinės tikrinimo arba per „žaliąją sieną“.⁸ Kontrabanda vežama miško keliais, plukdoma valtimis, gabenama po vandeniu ir pan. Vieni asmenys organizuoja kontrabandos gabenimą per „žaliąją sieną“, kiti pasienio rajonuose ją slepia ir kaupia, o tretieji organizuoja prekių įvežimą į Lietuvos gilumą ir realizaciją. Praktikoje pasitaiko, kad pagal Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymą valstybės siena vietomis nedemarkuota, tai yra valstybės sienos ženklai nepastatyti. Pavyzdžiui, Šakių rajono Sudargo miške esantis lauko kelias ribojasi su Rusijos Federacijos Kaliningrado srities teritorijoje esančiu asfaltuotu keliu. Šiuos kelius skiria keletas metrų, tačiau nei įspėjamųjų ženklų, kad tai pasienio ruožas, valstybinė siena, nei apsauginių užtvartų nėra.

Kai kurios įmonės importuoja prekes, sąmoningai neteisingai deklaruodamos prekių kieki, svorį, kombinuodamos prekių nomenklatūros kodą. Šiuo atveju kontrabandos gabentojai naudojami tuo, kad muitinės postuose nepakanka techninių tikrinimo priemonių (svarstyklių, rentgeno aparatų), taip pat muitinės pareigūnų aplaidumu arba tiesiog susitaria su muitinės pareigūnais. Be to, kontrabandos gabentojai žino, kad ne visi kroviniai yra detalčiai tikrinami.⁹

Vienas iš kontrabandos gabenimo būdų yra krovinio gabenimas suklastojant prekių įvežimo dokumentus, muitinės žymas, plombas, spaudus. Tokiais atvejais atitinkamoje dokumentacijoje (sąskaitoje – faktūroje) nurodomas mažesnis gabenamų prekių kiekis, kartu siekiant sumažinti ir jų vertę. Dažniausiai naudojama tik simbolinė kaina, dėl to prekės deklaruojamos neteisingu kodu, muitinės pareigūnai klaidingai apskaičiuoja muito bei PVM mokesčius.¹⁰

Kontrabandos prekės, įvežamos į Lietuvą kaip labdara, parama, pvz., kiniškos kilmės prekės (batai, marškinėliai ir pan.), kurios vežamos į Latviją, iš ten jau atvežamos į Lietuvą kaip parama. Paprastai tokių prekių siuntėja būna ofšorinė kompanija, o gavėjai – įvairūs paramos ir labdaros fondai. Kadangi kai kurių fondų įstatuose yra numatyta, kad prekes galima realizuoti, o pinigai turi būti pervedami labdarai, tai, galima manyti, kad prekės

⁸ „Žalioji siena“ – kontrabandos gabenimas ne per pasienio kontrolės punktus.

⁹ Kurapka V.E. „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė, kontrolės kryptys ir šiuolaikinės kriminalistikos koncepcija“ Baigiamoji ataskaita 1 knyga, Vilnius, 2004, p. 191.

¹⁰ Juodkaitė D., Uscila R. „Tarptautinės kontrabandos prevencijos organizavimas“, Vilnius, 2000, p. 21.

realizuojamos už didesnę sumą, skirtumas lieka organizatoriams, o prekės įvežamos be mokesčių;

Prekes gabenantys asmenys su muitinės posto pareigūnais užpildo importo bendrąjį dokumentą ir deklaruoja tik dalį gabenamų prekių. Sustabdžius automobilį ir grąžinus į kelio postą detaliam tikrinimui, prekių gabentojas aiškina (nurodo), kad likusią gabenamų prekių dalį jis deklaravo, tačiau deklaraciją pamiršo pas muitinės pareigūną. Muitinės pareigūnas, pastebėjęs, kad automobilis grąžintas pakartotiniam tikrinimui, savo iniciatyva deklaruoja likusią nedeklaruotą prekių dalį ir suklastoja prekes gabenusio asmens parašą deklaracijoje bei mokėjimo kvituose.¹¹

Kontrabandiniai kroviniai gabunami specialiose slėptuvėse, kurios dažniausiai įrengiamos automobiliuose, kitose transporto priemonėse, jų priekabose ir pan.

Kontrabandinis krovinys gali būti paslepiamas, užkraunamas kitais, kartu gabenamais kroviniais, pavyzdžiui maisto produktais, metalo laužu, medžio gaminiais.

Gabenamos prekės chemiškai apdorojamos, nuslepiančios jų tikrąjį pobūdį, pavyzdžiui, apdorojus kvapniomis medžiagomis, deklaruojama kaip kita medžiaga.

Kontrabandos padarymo priežastys tiesiogiai sąlygoja kontrabandos gabenimo ir slėpimo būdų pasirinkimą. Atitinkamas kontrabandos gabenimo ir slėpimo būdas pasirenkamas atsižvelgiant į gabenamų prekių savybes, rizikos ir siekiamos naudos santykį, pasiruošimo lygį ir pan.

Pavyzdžiui, stambi tabako gaminių kontrabanda slepiama įvairiuose krovinuose (keramzito blokeliuose, medienoje, jos gaminiuose, metalo lauže, durpėse, linų pluošte, techninėje kalcio sodoje ir pan.). Tokia kontrabanda gabinama naudojant kitas, oficialiai vežamas prekes, kurių fizinis patikrinimas muitinės pasienio postuose yra sudėtingas (nameliai, mediena ir jos gaminiai, durpės, stiklas, metalo konstrukcijos, popierius, keramikos dirbiniai, polietileno gaminiai (plėvelė), kiliminės dangos, tekstilės gaminiai (audiniai), greitai gendantys maisto produktai).

Kontrabanda gabinama konteneriais, šaldytuvais ir panašomis transporto priemonėmis, kuriomis gabenamų prekių (krovinių) muitinis tikrinimas dėl atitinkamų techninių priemonių (svarstyklių, rentgeno aparatų) trūkumo kelio postuose dažnai yra neįmanomas.

¹¹ Kurapka V.E. „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė, kontrolės kryptys ir šiuolaikinės kriminalistikos koncepcija“ Baigiamoji ataskaita 1 knyga, Vilnius, 2004, p. 191-192.

Smulki kontrabanda gabenama autotransportu, slepiama specialiai įrengtose slėptuvėse (automobilių posparniuose, atsarginiuose ratuose, po sėdynėmis, garso kolonėlėse, filtruose ir kitose vietose).

Asmenys, gabenamą smulkią kontrabandą, slepia tarp asmeninių daiktų, po viršutiniaus drabužiais, specialiose liemenėse, drabužių pamušaluose prisiuva papildomas kišenes.

Smulki kontrabanda išslapstoma autobusuose, traukiniuose, taip pat slepiama pašto siuntose.

Narkotikų slėpimo būdai išlieka „klasikiniai“: jie slepiami lengvuosiuose ir krovininiuose automobiliuose įrengtose slėptuvėse, traukiniuose. Kokainas įpakuojamas į specialius kontenerius ir praryjamas. Heroinas gabenamas įvairiuose paketuose prie kūno.¹²

Nagrinėjant kontrabandinių veikų kriminalistinę charakteristiką pagal gabenimą, galima išskirti, kad kontrabanda gabenama:

1. sausumos transporto priemonėmis (automobiliai (lengvieji, krovininiai), traukiniai, lėktuvai);
2. vandens transporto priemonėmis (keltai, krovininiai ir žvejybiniai laivai, taip pat mažieji laivai, kateriai, jachtos, valtys);
3. pernešama rankiniame багаže, drabužiuose, pervežama dviračiu, rogėmis, slidėmis, plukdoma ant vandens ir po vandeniu;
4. pernešama (pervežama) žmogaus kūno ertmėse ir skrandyje;
5. naudojant dresuotus (mokytus) gyvūnus (šunys) arba paukščius (pašto balandžiai).

Pateiksiu keletą pavyzdžių: 2009-02-28 buvo sulaikytas Lietuvos Respublikos pil. R.L., kurio automobilio VW Passat bagažinėje, po dujų balionu, perdirbtame degalų bake įrengtoje slėptuvėje, į kurią patenkama nuėmus automobilio dujų balioną, aptikta 380 pok. cigarečių „Saint George Lights“¹³.

Panašus kontrabandos gabenimo atvejis užregistruotas ir 2009-03-24, kuomet buvo sulaikytas Lietuvos Respublikos pil. R. K., kurio automobilyje VW Passat perdirbtame degalų bake įrengtoje slėptuvėje, į kurią patenkama per automobilio saloną, išėmus galines sėdynes ir atsukus padarytą dangtį, aptikta 230 pok. cigarečių „LM Lights“ ir 170 pok. cigarečių „Saint George Lights“¹⁴.

¹² Kurapka V.E. „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė, kontrolės kryptys ir šiuolaikinės kriminalistikos koncepcija“ Baigiamoji ataskaita I knyga, Vilnius, 2004, 195-195 p.

¹³ Bylos Nr. 05-1-3139-09.

¹⁴ Baudžiamosios bylos Nr. 05-1-3115-09

Praktikoje pasitaiko ir neįprastų kontrabandos gabenimo atvejų. Pavyzdžiui, prie Ramoniškių užkardos sulaikytame automobilyje Audi 100, bagažinėje, atsarginėje 20 litrų degalų talpoje įrengtoje slėptuvėje rasta paslėptų daugiau negu leista gabenti per muitinės postą apmokestinamų prekių – 40 vnt. pakelių cigarečių su filtru “Saint George Lights”, 48 vnt. pakelių cigarečių su filtru “Bond Street” su rusiško pavyzdžio banderolėmis, viso 88 pakeliai cigarečių¹⁵.

Arba, kontrabandininkų pamėgtame „Fiat Ducato“ markės automobilyje buvo įrengtos slėptuvės galiniuose žibintuose, salono keleivio sėdynėje ir automobilio stogo atramoje, rasta paslėptų daugiau nei leista gabenti per muitinės postą apmokestinamų prekių – 218 vnt. pakelių cigarečių su rusiškais banderolėmis ir be banderolių¹⁶.

Kontrabandos kroviniai – dėžės su cigaretėmis – neretai pernešamos naudojant (savadarbius) naščius. Naščius dažniausiai naudoja kontrabandos nešėjai, kurių pagrindinė užduotis pernešti krovinį. Pastebėta ir naujas kontrabandos gabenimo būdas – pasinaudojant nardymo kostiumais. Pavyzdžiui, Pagėgių rinktinės pasienio pareigūnai Šilutės rajone pastebėjo, kad iš Kaliningrado srities pusės į Lietuvą plukdoma ilga virtinė paketų. Juos tempė nardymo kostiumu apsirengęs su plaukmenimis vyriškis.¹⁷

Suprantama, ne visi šie būdai vienodai paplitę. Kaip rodo praktika, kiekvienu kontrabandos atveju, konkretus transportavimo būdas pasirenkamas atsižvelgiant į kontrabandos dalyko specifiką, galimybę jį pervežti vienokiu arba kitokiu būdu, sienos su konkrečia kaimynine šalimi kirtimą, perėjimą, taip pat į galimą ekonominę naudą, esamą riziką bei sąnaudų santykį, turimas priemonės ir pan. Pagal kontrabandinių krovinių pervežimo mastą labiausiai paplitusi autotransportu ir geležinkelio transportu gabenama kontrabanda.

Kriminalistiniai kontrabandos charakteristikos požymiai padeda ne tik atskleisti nusikalstamos veikos faktą, bet ir įrodinėtinai kontrabandinių veikų aplinkybes. Reikėtų pažymėti, kad įrodinėtinomis aplinkybėmis apibrėžiamas ne tik paprastas įrodinėjamo dalyko elementų ir atitinkamo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnio dispozicijos suderinamumas. Kaip teigia kriminalistikos mokslininkai¹⁸, minėtos kategorijos, priklausančios atitinkamoms Lietuvos Respublikos Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso normoms, kriminalistikoje susilieja, viena kitą papildo ir įgauna naują kokybę. Tokia

¹⁵ Baudžiamosios bylos Nr. 91-1-00969-10

¹⁶ Baudžiamosios bylos Nr. 05-1-3081-09

¹⁷ Pasienio policijos departamento 2010 m. ataskaita

¹⁸ Burda R., Krikščiūnas R. ir kt. Kriminalistikos taktika ir metodika. Vilnius: LTU, 2004, p 86-87.

nuomonė grįstina tuo, kad nusikaltimo sudėtis, kaip baudžiamosios atsakomybės pagrindas, tampa nusikaltimo tyrimo objektu ir tikslu. Vadinasi, konkretaus kontrabandinės veikos atveju visuomet sprendžiama, ar įvykis atitinka kontrabandos pobūdžio nusikalstamos veikos sudėtį, ar ne. Tik tokiu atveju, jeigu kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos sudėtis požymiai išvelgiami, visas įrodinėjimo procesas turi būti nukreiptas įrodyti nusikaltimo sudėtį arba ją paneigti. Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima išvelgti pagrindinių kontrabandinio pobūdžio veikų kriminalistinės charakteristikos požymių svarbą šių veikų tyrimo procesui. Vadinasi, kriminalistinė kontrabandos charakteristika, kaip kriminalistinė kategorija, pasižymi šiais bruožais:

1. ji turi būti panaudota kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos sudėčiai nustatyti (įrodyti arba paneigti jos buvimą);
2. apibendrintos kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos sudėties charakteristikos išryškėja tiriant nusikaltimus;
3. ji padeda iš baudžiamosios teisės abstrakcijos kontrabandinio pobūdžio nusikalstamos veikos sudėtį transformuoti į praktinę šios veikos tyrimo plotmę;
4. ji leidžia nustatyti konkrečią kontrabandinio pobūdžio nusikalstamą veiką ir suteikti jai teisinę kvalifikaciją.

KONTRABANDOS IR NETEISĖTO DISPONAVIMO AKCIZAIS APMOKESTINAMOMIS PREKĖMIS TYRIMO AKTUALIJOS

Kontrabanda ir neteisėtu disponavimu akcizais apmokestinamomis prekėmis padaroma didelė žala šalies ekonomikai ir finansams, todėl šių nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas pripažintas prioritetine prokuratūros veiklos sritimi.

Pažymėtina, kad veikų dėl kontrabandinių ir akcizais apmokestinamų prekių laikymo ir realizavimo išaiškinimas, šių nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas yra ne vien tik Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir muitinių pareigūnų pareiga, bet ir kitų ikiteisminio tyrimo įstaigų pareiga ir vienas iš svarbiausių uždavinių. Gaunama informacijos¹⁹, kad didelė dalis tokio pobūdžio nusikalstamų veikų nedaroma be žinios ar aktyvaus dalyvavimo korumpuotų pareigūnų, kurie padeda netrukdomai pervežti kontrabandinius krovinius per pasienio postus, muitinę, juos apsaugoti ir reikalui esant „gelbėti“ nuo principingų ir sąžiningai vykdančių savo pareigas pareigūnų.

¹⁹ Apžvalginė informacija, įvertinti situaciją šalyje kovos su kontrabanda klausimais. Policijos departamento ONTT Kontrabandos, narkotinių ir neplatinamų medžiagų kontrolės valdybos 2008-12-15 pažyma.

Šiuo metu didžioji dauguma ikiteisminių tyrimų pradedami dėl cigarečių kontrabandos, kurios pažymėtos Rusijos Federacijos banderolėmis ir bendroje kontrabandos apimtyje sudaro apie 90%. Didėja kontrabandinių cigarečių srautai iš Baltarusijos Respublikos (žr. 2 lentelę). Padidėjus baudoms už cigarečių kontrabandą ir jų realizavimą, stebimas kontrabandinių cigarečių kainų didėjimas vidaus rinkoje. Gaunama informacijos, kad gana didelis kontrabandinių cigarečių kiekis, galimai tranzitu, išgabenamas į kitas ES šalis – ypač į Vokietiją ir Didžiąją Britaniją.

2 lentelė. Lietuvos pasienyje sulaikytos tabako kontrabandos kiekiai (nurodytas skaičius yra pakeliai)

	2007	2008	2009	2010
Baltarusija	250 289	446 288	264 046	375 024
Lenkija	398 483	825 682	99 984	214 590
Rusija	1 824 962	672 268	920 140	637 044
Pajūris	552 940	90 614	27 680	90 359
Latvija	139 149	127 980	55 739	156 906
Kiti VSAT padaliniai	199 500	169 291	796 316	596 252
IŠ VISO	3 365 323	2 332 123	2 163 905	2 070 175

Nusikalstamos veikos dėl kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis tiriamos nepakankamai intensyviai, ne visada imamasi konkrečių veiksmingų priemonių nustatyti kontrabandos užsakovus, organizatorius ir vykdytojus. Pasigendama atitinkamų teisėsaugos institucijų dalykiško bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo. Neišaiškinta ir nepradėtas nė vienas ikiteisminis tyrimas dėl kontrabandininkų galimai nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo.

Kontroliuojant ikiteisminius tyrimus²⁰ pastebėta, kad yra subjektyvios ir objektyvios priežastys, dėl kurių kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis tyrimas yra apsunkintas:

²⁰ Straipsnio autorė J. Baltrūnienė, pagal jai priskirtas funkcijas kontroliuoja Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinės ikiteisminio tyrimo tyrėjų atliekamus kontrabandos tyrimus.

-
- radus tik kontrabandinės prekes, daugumoje atvejų nenustatomi asmenys, padarę nusikalstamą veiką, ir tokios baudžiamosios bylos neturi teisminės perspektyvos;
 - kvalifikuotų specialistų stygius Valstybės sienos apsaugos tarnyboje, Muitinės kriminalinėje tarnyboje ir kitose ikiteisminio tyrimo įstaigose;
 - operatyviniai darbuotojai dažnai atskleidžia tik dalį turimos informacijos, todėl, nesant galimybės pasinaudoti operatyvinio tyrimo metu visais surinktais duomenimis, ikiteisminis tyrimas tampa neperspektyvus;
 - ilgai ir paviršutiniškai vykdomi teisinės pagalbos prašymai;
 - pasigendama Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Muitinės kriminalinės tarnybos ir kitų ikiteisminio tyrimo įstaigų ir jų padalinių vadovų kontrolės tyrėjų darbui, analizės ir principingo reagavimo į jų padarytus pažeidimus.

Atlikus tyrimą nustaciau, kad problemos ir spręstini klausimai, tiriant nusikalstamas veikas dėl kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis, būtina atkreipti dėmesį į šiuos probleminius klausimus:

1. Nepakankamai operatyvios ir efektyvios teisėsaugos institucijų reagavimo priemonės užkardant nusikaltimus dėl kontrabandos, griežtinant krovinių pervežimo kontrolę per pasienio kontrolės punktus. Nepatenkinamas Muitinės kriminalinės tarnybos, muitininkų, imuniteto tarnybos darbas šioje srityje.

2. Pasienio ruože, pavyzdžiui (Šakių rajono teritorijoje), nepakankama valstybės sienos kontrolė, neįrengtos modernios valstybės sienos apsaugos sistemos, nepilnai demarkuota valstybės siena Vištyčio ežero rajone, dėl to kyla problemų palaikant valstybinį kaltinimą ir įrodinėjant neteisėto sienos perėjimo faktą.

3. Skirtinga teismų praktika Kauno ir Klaipėdos apygardų teismuose, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos ir akcizais apmokestinamų prekių neteisėto gabenimo, nes šiuose teismuose ta pati nusikalstama veika kvalifikuojama skirtingai. Manytina kad, būtina apibendrinti visų šalies apygardos teismų praktiką dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo baudžiamosiose bylose dėl kontrabandos ir akcizais apmokestinamų prekių neteisėto gabenimo ir šią praktiką taikyti visuose apygardų teismuose.

4. Kvalifikuotų vertėjų stygius VSAT rinktinėse ir MKT, (Muitinės kriminalinė tarnyba). Dėl to iškyla problemų perduodant baudžiamąsias bylas Rusijos Federacijos teisėsaugos institucijoms tolesniam ikiteisminiam tyrimui atlikti, apklausiant sulaikytus Rusijos Federacijos ir kitų užsienio valstybių piliečius bei atliekant kitus proceso veiksmus.

5. Siekiant užtikrinti nusikalstamų veikų dėl nusikalstamų būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo reikiamą ikiteisminio tyrimo organizavimą ir prokurorinę kontrolę, būtina suteikti prokurorams prieigą prie atitinkamų valstybės institucijų išorinių registru, prie kurių prieigas turi ikiteisminio tyrimo pareigūnai (nekilnojamojo turto registro, mokesčių inspekcijos, Sodros).

IŠVADOS

Analizuojant ir sisteminant praktinius duomenis apie kontrabandinių veikų kriminalistinę charakteristiką ir moksliskai prognozuojant šių nusikalstamų veikų būdų pokyčius, galima būtų parengti veiksmingą ne tik nusikaltimų atskleidimo, išaiškinimo, bet ir jų tyrimo metodiką. Sėkmingas tokios metodikos taikymas priklauso nuo sugebėjimų konkrečioje situacijoje išvelgti pagrindinius požymius, rodančius kontrabandos buvimą. Nuo tokių požymių nustatymo priklauso ir galimi kontrabandinio pobūdžio nusikalstamų veikų atskleidimo būdai.

Kontrabandinio pobūdžio nusikalstamų veikų požymių nustatymas – aktuali praktinė problema, todėl kriminalistikos mokslininkai turėtų parengti išsamų kontrabandos charakteristikos požymių modelį, kurį taikant būtų įmanoma ne tik atskleisti konkrečius kontrabandos atvejus, bet ir kryptingai planuoti ir organizuoti tolesnį kontrabandos tyrimą.

LITERATŪRA

1. Apžvalginė informacija, įvertinti situaciją šalyje kovos su kontrabanda klausimais. Policijos departamento ONTT Kontrabandos, narkotinių ir neplatinamų medžiagų kontrolės valdybos 2008-12-15 pažyma.
2. Bluvšteinas J. Kriminologija. Vilnius, 1994.
3. Burda R., Krikščiūnas R. ir kt. Kriminalistikos taktika ir metodika. – Vilnius: LTU, 2004.
4. <http://www.pasienis.lt>
5. http://www.pasienis.lt/lit/Nusikalstamuno_zala_zmogui_ir_visuomenei/302
6. Juodkaitė D., Uscila R. „Tarpautinės kontrabandos prevencijos organizavimas“. Vilnius, 2000.
7. Kuklianskis S., Matulienė S. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata // Jurisprudencija. 2002. Nr. 29 (21).
8. Kurapka V.E. „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė, kontrolės kryptys ir šiuolaikinės kriminalistikos koncepcija“ Baigiamoji ataskaita 1 knyga, Vilnius, 2004.
9. Kurapka V.E., Malevski H. Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai // Jurisprudencija. 2003. Nr. 43(35).
10. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros apžvalgos per 2010 metus dėl kontrabandos, neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis, neteisėto prekių neišvežimo ir muitinės apgaulės baudžiamosiose bylose apžvalga, 2011 m. sausio 18 d., patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Valstybinio kaltinimo skyriaus vyriausiojo prokuroro R.Petrausko.

11. Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros prokurorų veiklos praktikos per 2010 m. teisme išnagrinėtų kontrabandos, neteisėto prekių neišvežimo ir muitinės apgaulės baudžiamosiose bylose apžvalga.
12. Baudžiamoji byla Nr. 05-1-3139-09.
13. Baudžiamoji byla Nr. 05-1-3115-09.
14. Baudžiamoji byla Nr. 05-1-3080-08.
15. Baudžiamoji byla Nr. 91-1-00969-10.
16. Baudžiamoji byla Nr. 05-1-3081-09.

THE FORENSIC CHARACTERISTICS OF CONTRABAND CRIMINAL ACTS AND PRACTICAL ASPECTS OF CRIME DISCLOSURE

Jurgita Baltrūnienė*

District Area Public Prosecutor Office

Gintautas Šarauskas**

State Border Guard Service

At The Ministry Of Interior Of The Republic Of Lithuania

Pagėgiai Squad Deputy Commander Colonel

Summary

The article analyzes the determining possibilities of the evidence of the forensic characteristics of contraband offenses. Distinguishing basic features of contraband forensic characteristics, it is seen the impact of pre-trial investigation officers (investigators) and prosecutors ability to penetrate the main features indicating the presence of contraband in a particular situation on the success of the offenses detection and the use of investigation methods. The article emphasizes a particularly strong operational search, pre-trial investigation officers and prosecutors cooperation importance while detecting contraband offenses.

Analyzing the determining possibilities of the evidence of the forensic characteristics of contraband offenses, the article distinguishes the main criteria on which depends the relevant method choice of the detection of contraband. It should be noted that all features describing these criteria determine a choice of the method of the determination confirming possibilities of the existence of contraband nature offense.

There are used different diagnostic methods of contraband and corruption, such as assessment of understanding of these phenomena, assessment of experience while meeting corruption or contraband cases, understanding and adjustment of experience methods, legal statistics and other, all over the world. The article presents various contraband and corruption-related criminal acts movements and their, as social events, relation analysis; also there is examined the dynamic relation of contraband acts to the corruption-related criminal acts dynamics, presented common features of corruption and contraband, as individual social phenomena.

Keywords: contraband criminal acts, forensic characteristics, cooperation, an object of contraband, methods of contraband conveyance.

Jurgita Baltrūnienė*, Šakių rajono apylinkės prokuratūra, prokurorė. Mokslinių tyrimų kryptys: kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos požymių nustatymo galimybės.

Jurgita Baltrūnienė*, Šakiai District Area Public Prosecutor Office, prosecutor. Research interests: the article analyzes the determining possibilities of the evidence of the forensic characteristics of contraband offenses.

Gintautas Šarauskas**, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinė. Mokslinių interesų kryptys: kontrabandinių veikų kriminalistinės charakteristikos požymių nustatymo galimybės.

Gintautas Šarauskas**, State Border Guard Service At The Ministry Of Interior Of The Republic Of Lithuania Pagėgiai Squad Deputy Commander Colonel. Research interests: the article analyzes the determining possibilities of the evidence of the forensic characteristics of contraband offenses.